

КРИВИЧНОПРАВНА РЕАКЦИЈА НА НЕЗАКОНИТ ПРОМЕТ ЗАШТИЋЕНИМ ЖИВОТИЊСКИМ ВРСТАМА

doi:10.7168/spm.12.1845.12B

Апстракт

Незаконито уношење, изношење, транспорт, продаја и размена живих или мртвих животиња или делова животиња које се сматрају заштићеним животињским врстама представља глобални проблем и озбиљну претњу за животну средину и животиње као њен интегрални део. Осим што повређује или угрожава добробит животиња и интересе животне средине, такво понашање повезано је и са другим криминалним активностима као што су: незаконит лов (ловокрађа), незаконито поседовање оружја и муниције, вршење кривичних дела против живота и тела, пореска евазија и корупција. Штавише, ова појава често поприма и обележја транснационалног организованог криминалитета. Аутор настоји да анализира основне механизме кривичноправне реакције на незаконит промет заштићеним животињским врстама, како у важећем кривичном законодавству Републике Србије, тако и у контексту међународних правних докумената, као што је Конвенција о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре. Такође аутор раз-

* Ана Батрићевић је истраживач – сарадник Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду

матра релевантна решења из извора упоредног права као могуће узоре и смернице за ефикаснију имплементацију међународних стандарда у овој области.

Кључне ријечи: заштићено природно добро, Конвенција о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре, кривично дело, незаконит увоз и извоз, незаконит лов.

УВОД

Хватање дивљих животиња у комерцијалне сврхе један је од фактора који, после уништавања природних станишта, у највећој мери доприноси њиховом истребљењу.¹ Због тога је незаконит промет животињских врста, противно одредбама Конвенције о међународном промету угроженим врстама дивље флоре и фауне (*CITES*) из 1973. године, препознат од стране Уједињених нација, Европске уније и Интерпола као један од облика међународног злочина против животне средине (*International Environmental Crime*).² Иако је Генерална скупштина Уједињених нација, 2001. године, прогласила незаконит промет дивљом врстама обликом озбиљног транснационалног организованог криминалитета,³ многе земље још улажу прилично скромне напоре на пољу примене одговарајућих механизма идентификавања и хватања појединаца који тај промет спроводе и контролишу уз огромну материјалну добит.

Као и остала кривична дела против животне средине, такво поступање често се сматра „злочином без жртве“ (*victimless crime*)⁴ и због

¹ Jane Holden, *By Hook or by Crook – a reference manual on illegal wildlife trade and prosecutions in the United Kingdom*, The Royal Society for the Protection of Birds, The Lodge, Sandy Beds, UK 1998, 1

² *Environmental Crime – A Threat to our Future*, (eds. M. Rice et al.) Environmental Investigation Agency (EIA), London, 2008, 2

³ United Nations Convention against Transnational Organized Crime UN General Assembly Resolution A/RES/55/25, 08.01. 2001, http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf, asp. 7. септембар 2011.

⁴ О појму „дела без жртве“ (*victimless crime*), вид. Ђорђе Игњатовић, *Криминологија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за публикације, Београд 2008, 180.

тога неоправдано ставља у други план⁵. Међутим, последице ових кривичних дела постају све видљивије будући да, у крајњој инстанци, погађају економски развој појединих заједница, а самим тим и мир, безбедност и поштовање људских права у многим деловима света. Захваљујући својој сложености и испреплетаности са осталим кривичним делима против животне средине, попут убијања и злостављања животиња и незаконитог лова и риболова, али и кривичним делима против живота и тела, незаконитим држањем оружја и муниције, пореском евазијом, прањем новца и корупцијом, незаконит промет заштићеним животињским врстама носи са собом изузетно висок ниво друштвене опасности.

Кривична дела против животне средине тренутно представљају најпрофитабилнији облик криминалне активности. Она се често врше од стране читавих мрежа криминалних група организованих на националном и интернационалном нивоу, које делују у сарадњи са појединим представницима надлежних државних органа.⁶ Сарадња између криминалних структура и представника власти особито долази до изражаја у случају незаконитог увоза односно извоза примерака заштићених животињских врста. Она се углавном огледа у допуштању (пасивно) или чак омогућавању (активно) учиниоцима да транспортују односно извезу јединке заштићених врста упркос непоседовању потребних дозвола или у фалсификовању тражених исправа уз одговарајућу новчану надокнаду те се ово кривично дело, у том смислу, сматра правим „катализатором корупције“.⁷ У оквиру 40 препорука усвојених од стране *Financial Action Task Force (FATF)*, које Међународни монетарни фонд и Светска банка признају као интернационалне стандарде за сузбијање прања новца и финансирања тероризма, кривична дела против животне средине укључена су у групу оних кривичних дела која често претходе прању новца.⁸

⁵ M. Rice, 1

⁶ *Ibid.*, 2

⁷ *Ibid.*, 3

⁸ Financial Action Task Force (FATF) Standards - 40 Recommendations, October 2003, incorporating all subsequent amendments until October 2004, <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.PDF>, asp. 5. септембар 2011.

Статистички подаци показују да је у Републици Србији нагло повећан број пријављених лица за кривично дело уништења, оштећења, изношења у иностранство и уношења у Србију заштићеног природног добра. Док је тај број у 2007. години износио тринаест⁹, у 2008. и 2009. свега један¹⁰ односно два¹¹, у 2010. години су пријављена чак деведесет и три учиниоца овог кривичног дела¹². Ипак, било би преурањено из тога изводити закључке о тренду пораста броја случајева вршења овог кривичног дела у нашој земљи. Са друге стране, повећан број пријављених лица могао би указивати и на промену у смислу подизања нивоа наше друштвене свести о значају очувања и заштите животне средине, а нарочито заштићених животињских врста као њеног интегралног дела.

1. МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА СУЗБИЈАЊЕ НЕЗАКОНИТОГ ПРОМЕТА ЗАШТИЋЕНИМ ЖИВОТИЊСКИМ ВРСТАМА

Увиђање значаја очувања животне средине за опстанак читавог човечанства као и далекосежних негативних еколошких, здравствених, али и економских и социјалних последица убрзаног ишчезавања појединих животињских врста, подстакло је усвајање међународних извора релевантних за сузбијање незаконитог промета угроженим врстама дивље фауне. Као најзначајнија правна акта из ове области усвојена под окриљем Организације Уједињених нација издвајају се: Конвенција о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре из 1973. године¹³ и Конвенција о биолошкој

⁹ *Статистички билтен – Пунолетни учиниоци кривичних дела – Пријаве, оптужења и осуде – 2007*, бр. 502, (*Статистички билтен*) Републички завод за статистику, Београд 2009.

¹⁰ *Статистички билтен* 2008, бр. 514, Београд 2010.

¹¹ *Статистички билтен* 2009, бр. 529, Београд 2010.

¹² Саопштење: „Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији 2010“, бр. 201, Републички завод за статистику, Београд, 15.07.2011.

¹³ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), Washington, D.C., 03.03.1973, Bonn, on 22.06.1979. (amended), United Nations Treaty Series Vol. 993, Registration No. 1-14537, http://www.cites.org/eng/disc/text.php#texttop_asp, 1. август, 2011.

разноврсности из 1992. године¹⁴, које је Република Србија ратификовала 2001. године¹⁵ као и Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња из 1979. године¹⁶, коју је наша земља потврдила 2007. године¹⁷. Од правних аката регионалног карактера, усвојених под окриљем Савета Европе, најзначајније су: Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта усвојена 1979. године¹⁸, Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу из 1968. године, коју је наша земља ратификовала 1992. године¹⁹ и Конвенција о заштити животне средине путем кривичног права²⁰ из 1998. године, коју наша земља још није потврдила.

Конвенцијом о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре регулисан је промет, односно извоз, увоз, транзит и реекспорт одређених врста дивље фауне и флоре, које су таксативно набројане у три анекса Конвенције.²¹ Она садржи ограничења у погледу про-

<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20993/volume-993-I-14537-English.pdf>, asp, 2. август, 2011.

¹⁴ Convention on Biological Diversity, adopted in Rio de Janeiro, 05.06.1992, United Nations Treaty Series vol. 1760 Registration No. I-30619, <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>, asp, 1. август, 2011. http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTS&tabid=2&mtmsg_no=XXVII-8&chapter=27&lang=en, asp, 2. август, 2011.

¹⁵ Вид. Закон о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001 и Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001.

¹⁶ Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS), Bonn, 23.06.1979., United Nations – Treaty Series, Vol. 1651, Registration No. I-28395, http://www.cms.int/documents/convtxt/cms_convtxt_english.pdf, asp, 1. август 2011. <http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800bc2fb>, asp, 2. август 2011.

¹⁷ Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 102/2007.

¹⁸ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 19.09.1979, European Treaty Series No. 104, <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/104.htm>, asp, 06. септембар 2011.

¹⁹ Вид. чл. 42-45, Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 1/1992.

²⁰ Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 4.11.1998, European Treaty Series No. 172, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/treaties/html/172.htm>, asp, 2. септембар 2011.

²¹ Вид. чл. 2, 3 и 4 CITES.

мета наведеним биљним и животињским врстама, односно дозвољава такав промет под одређеним условима, уколико он није штетан за њихов опстанак. Конвенцијом је посебно регулисан систем издавања дозвола и потврда за међународну трговину²² уз обавезивање држава потписница да својим националним прописима одреде управне органе надлежне за издавање тих исправа и научно-стручне органе задужене за давање претходних мишљења у вези са тим²³.

CITES Конвенцију је до сада ратификовало 175 земаља²⁴, али се она (фактички) примењује и у односу на државе које је нису потврдиле.²⁵ Државе чланице Конвенције обавезне су да, између осталог, предузму одговарајуће мере за спровођење њених одредби и остваривање забране промета, односно увоза, извоза и реекспорта и уношења из мора, угрожених врста на начин којим се те одредбе крше.²⁶ То подразумева и кажњавање незаконитог промета или поседовања тако прибављених јединки и њихово одузимање и враћање држави извоза²⁷ или претходно одређеном прихватилишту²⁸.

Свака од страна потписница Конвенције обавезна је да доставља Секретаријату Конвенције периодичне извештаје и то: 1) годишњи извештај о броју и врсти издатих дозвола и потврда, државама са којима је такав промет остварен, броју, врсти, величини и полу јединки које су обухваћене Конвенцијом²⁹ и 2) двогодишњи извештај о законским, регулативним и административним мерама предузетим у циљу спровођења одредаба Конвенције³⁰. На тај начин, успоставља се систем размене информација у вези са прометом угрожених врста, али и својеврстан мониторинг над имплементирањем основних принципа Конвенције

²² Чл. 6, ст. 1-6 *CITES*

²³ Чл. 9, ст. 1, тач. а и б *CITES*

²⁴ Вид. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora - List of Contracting Parties in alphabetical order, <http://www.cites.org/eng/disc/parties/alpha.php>, asp, 5. септембар 2011.

²⁵ Вид. Драгиша Гајић, „Значај и примена Конвенције о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре (*CITES*)“, *Правни живот*, бр. 9/2002, 337-338.

²⁶ Чл. 8

²⁷ Чл. 8, ст. 1, тач. а и б *CITES*

²⁸ Чл. 8, ст. 4, тач. б *CITES*

²⁹ Чл. 8, ст. 7, тач. а *CITES*

³⁰ Чл. 8, ст. 7, тач. б *CITES*

у правним системима чланица. Одредбе *CITES* Конвенције представљају минималне стандарде, што значи да је свака држава потписница слободна да својим националним законодавством пропише строже мере (укључујући и кривичноправну репресију) о условима промета прибављања или транспорта јединки врста које су њоме обухваћене, или да такве активности потпуно забрани, као и да прошири листу врста дивље флоре и фауне на које би се те мере односиле.³¹

Конвенцијом о биолошкој разноврсности истакнута је важност предвиђања, спречавања и сузбијања узрока значајног смањења или губитка разноврсности живих организама на самом извору. Овом конвенцијом успостављене су начелне обавезе потписница да предузму неопходне кораке у правцу унапређења заштите екосистема, природних станишта и одржања популација врста у природној средини³² као и унапређења опоравка³³ односно ревитализације угрожених врста и њиховог поновног насељавања у природна станишта³⁴. Њене чланице обавезују се да развију и одржавају законске и друге регулаторне одредбе за заштиту угрожених врста и популација³⁵.

Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња, укључујући и оне мигратирне врсте које се смарају угроженим односно које су у опасности од изумирања³⁶, обавезује своје чланице да, *inter alia*, омогуће спречавање, смањење или контролисање фактора који угрожавају или за које је вероватно да ће даље угрожавати те врсте. Као једну од мера које државе треба да предузму у том правцу, Конвенција изричито наводи и строгу контролу уношења егзотичних врста³⁷, што свакако може допринети откривању и сузбијању незаконитог промета истих.

Конвенција за заштиту животне средине путем кривичног права, коју наша земља још није ратификовала, између осталог, обавезује своје чланице да примене одговарајуће мере неопходне за прописивање

³¹ Вид. чл. 14 *CITES*

³² Чл. 8, ст. 1, тач. д, Конвенција о биолошкој разноврсности

³³ Чл. 8, ст. 1, тач. ф

³⁴ Чл. 9, ст. 1, тач. ц

³⁵ Чл. 8, ст. 1, тач. к

³⁶ Чл. 1, ст. 1, тач. д, Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња

³⁷ Чл. 1, ст. 4, тач. в

кривичноправне или прекршајноправне одговорности за умишљајно или нехатно предузимање: незаконитог поседовања, присвајања, оштећења, убијања или промета заштићених врста дивље флоре и фауне.³⁸

2. КРИВИЧНО ДЕЛО УНИШТЕЊА, ОШТЕЋЕЊА, ИЗНОШЕЊА У ИНОСТРАНСТВО И УНОШЕЊА У СРБИЈУ ЗАШТИЋЕНОГ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Незаконит промет заштићеним животињским (и биљним) врстама инкриминисан је у позитивном кривичном праву Републике Србије у другом облику кривичног дела уништења, оштећења, изношења у иностранство и уношења у Србију заштићеног природног добра, систематизованог у оквиру двадесет четвртог поглавља Кривичног законика, које је посвећено кривичним делима против животне средине.³⁹ Овај облик наведеног кривичног дела чини лице које противно прописима извезе или изнесе у иностранство строго заштићену, односно заштићену врсту биљака или животиња или увезе или унесе у Србију страну врсту биљака или животиња заштићену међународним уговорима или документима.⁴⁰

Реч је о релативно новој инкриминацији, уведеној у наше кривично право након ступања на снагу Кривичног законика Републике Србије 1. јануара 2006. године. Она је настала спајањем кривичних дела из члана 163 а и члана 163 б Кривичног закона Републике Србије⁴¹, која су била сврстана у кривична дела против привреде⁴², и најпре је обухва-

³⁸ Чл. 4, ст. 1, тач. г, Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 4.11.1998, European Treaty Series No. 172, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/treaties/html/172.htm>, asp, 2. септембар 2011.

³⁹ Чл. 265, Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009. (КЗРС)

⁴⁰ Чл. 265, ст. 3

⁴¹ Зоран Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Јавно предузеће „Службени гласник“, Београд 2006, 608.

⁴² Чл. 163 а и чл. 163 б, Кривични закон Републике Србије, *Службени гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77 - испр., 43/77 - испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и *Службени гласник РС*,

тала само уништење, оштећење и изношење у иностранство заштићеног природног добра, да би након измена и допуна Кривичног законика била проширена и на уношење односно увоз у Републику Србију заштићених природних добара из иностранства⁴³.

У најширем смислу, објект заштите овог кривичног дела, а самим тим и његовог посебног облика, јесте животна средина, одређена као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење односно простор и услове за живот људи.⁴⁴ У оквиру тога, овом инкриминацијом настоје се заштитити оне врсте биљака и животиња које се сматрају заштићеним природним добрима у смислу очуваних делова природе посебних вредности и одлика (у овом случају биодиверзитета), који имају трајни еколошки, научни, културни, образовни, здравствено-рекреативни, туристички и други значај због чега као добра од општег интереса уживају посебну заштиту.⁴⁵

Код другог облика, објект радње прилагођен је радњи извршења, тј односи се само на покретна природна добра⁴⁶ и обухвата строго заштићене и заштићене врсте биљака или животиња и стране врсте биљака или животиња заштићене међународним уговорима или документима. Приликом одређивања објекта радње највише долази до изражаја бланкетни карактер овог кривичног дела, будући да је дефинисање појмова заштићене и строго заштићене врсте као и еnumerисање врста које такав статус поседују препуштено одговарајућим законским и подзаконским актима из области еколошког права. Положај заштићених врста имају све органске врсте које су заштићене законом.⁴⁷ Строго заштићене дивље врсте животиња су дивље врсте које су ишчезле са територије наше земље или њених делова, враћене програмима реинтродукције, крајње угрожене, угрожене, реликтне, локално ендемичне,

бр. 16/90, 26/91 – одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 – одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 - испр., 80/2002 – др.закон, 39/2003 и 67/2003.

⁴³ Чл. 105, ст. 3, Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009.

⁴⁴ Чл. 3, ст. 1, тач. 1, Закон о заштити животне средине, *Службени гласник РС*, бр. 135/2004 36/2009 и 72/2009.

⁴⁵ Чл. 3, ст. 1, тач. 4.

⁴⁶ З. Стојановић, 609

⁴⁷ Чл. 4, ст. 1, тач. 25, Закон о заштити природе, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009 и 88/2010.

стеноендемичне, међународно значајне и заштићене дивље врсте, од посебног значаја за очување биолошке разноврсности Републике Србије.⁴⁸ Заштићене дивље врсте животиња у природи тренутно нису угрожене у мери да им прети опасност да нестану или постану критично угрожене а то су рањиве, ендемичне, индикаторске, кључне и кишобран врсте, реликтне, међународно значајне и заштићене дивље врсте, као и врсте које нису угрожене али се због њиховог изгледа могу лако заменити са строго заштићеним врстама.⁴⁹ Угрожена животињска врста је она која се суочава са високом вероватноћом да ће ишчезнути у природним условима у блиској будућности, што се утврђује у складу са општеприхваћеним међународним критеријумима⁵⁰, док је крајње угрожена врста суочена са највишом вероватноћом ишчезавања у природи у непосредној будућности што се такође утврђује према међународно прихваћеним критеријумима.⁵¹

Поставља се питање да ли објект радње могу бити и мртве животиње и биљке или само живе. Нема разлога да се појам животиње односно биљке овде сужава тако што би се њиме обухватиле само живе јединке. Ипак, објект радње не би могле бити прерађене биљке и животиње, а посебно не производи који су од њих сачињени, као што би, на пример, био неки прехранбени производ. Такође је спорно да ли објект радње могу бити и препариране животиње у виду ловачких трофеја, а посебно ако је реч о деловима животиња као што су, на пример рогови.⁵² Законом о дивљачи и ловству забрањује изношење из земље одређених трофеја дивљачи, препариране дивљачи и њених делова као трофеја⁵³, под претњом изрицања новчане казне за привредни преступ кориснику ловишта – правном лицу. Раније важећи Закон о ловству, предвиђао је за кршење наведене забране прекршајну одго-

⁴⁸ Чл. 3, Правилник о проглашењу заштићених и строго заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, *Службени гласник РС*, бр. 5/2010

⁴⁹ Чл. 5.

⁵⁰ Чл. 4, ст. 1, тач. 73, Закон о заштити природе, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009 и 88/2010.

⁵¹ Чл. 4, ст. 1, тач. 38.

⁵² З. Стојановић, 609.

⁵³ Чл. 72, Закон о дивљачи и ловству, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010.

ворност физичког лица⁵⁴, што је могло изазвати недоумице у погледу разграничења између кривичног дела и прекршаја. Без обзира на то, треба узети да и препариране животиње и делови животиња као трофеји могу бити објекти радње овог кривичног дела⁵⁵, тим пре што важећи Закон о ловству за њихово изношење у иностранство не предвиђа прекршајну одговорност физичког лица, већ само одговорност правног лица за привредни преступ.

Радња извршења одређена је алтернативно и обухвата следећа чињења: 1) извоз, 2) изношење, 3) увоз и 4) уношење строго заштићене врсте биљака или животиња. У питању су различите делатности, које могу бити предузете на различите начине и различитим средствима којима се наведени предмети удаљују са територије наше земље и пребацују (легално или илегално) у иностранство⁵⁶, односно, обрнуто, из иностранства на територију наше земље. Изношење је пребацавање објекта радње преко границе наше земље на територију неке друге државе. При томе за постојање кривичног дела није од значаја на који начин се то чини и у ком обиму.⁵⁷ За постојање овог облика кривичног дела потребно је да се извоз или изношење, односно увоз или уношење врши противправно, односно противно одредбама важећих прописа.⁵⁸ То значи да под одређеним условима и од стране надлежног органа може бити дозвољено да се трајно или привремено наведени предмети изнесу у иностранство или унесу у Републику Србију. То се најчешће врши преко организоване мреже.⁵⁹

Дело је свршено када је неки од наведених предмета изнесен у иностранство⁶⁰, односно извезен у иностранство или унесен односно увезен у Републику Србију. Посебно је прописано да је кажњив и сам покушај изношења у иностранство и уношења у Србију заштићеног

⁵⁴ Чл. 51 и 66, ст. 5, Закон о ловству, *Службени гласник РС*, бр. 39/93, 67/9360/93 и 101/2005.

⁵⁵ З. Стојановић, 609.

⁵⁶ Драган Јовашевић, Војислав Ђурђић, *Кривично право – посебни део*, Номос, Београд 2006, 177

⁵⁷ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Издавачко-штампарско предузеће „Савремена администрација“, Београд 2006, 690

⁵⁸ Вид. Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама, *Службени гласник РС*, бр. 99/2009.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

природног добра⁶¹, што, ако се има у виду висина запрећене казне, не би било могуће према општим правилима кривичног права.⁶² Покушај би постојао када би се предузела радња усмерена на изношење, извоз или уношење, односно увоз али ови предмети ипак не буду изнесени или извезени у иностранство, односно увезени или унесени у Републику Србију.⁶³

Овај облик може бити учињен само са умишљајем као обликом кривице, а учинилац може бити било које лице. С обзиром на околности под којима се ово кривично дело врши, може се десити да се у улози учиниоца овог његовог облика појави лице које је претходно (у односу на исте животиње) учинило кривично дело незаконитог лова⁶⁴. Наиме, један од мотива за незаконит лов представља стицање материјалне добити од илегалне продаје улова⁶⁵ (често на иностраном „црном тржишту“) и велика имовинска корист која се на тај начин може остварити⁶⁶. Чињеница да се ловокрађа често врши под параваном регуларних и организованих одлазака у лов⁶⁷ указује на могућност да се лице које има статус ловца у смислу важећег Закона о дивљачи и ловству⁶⁸ јави и као учинилац незаконитог лова и као учинилац незаконитог промета угроженим врстама дивље фауне.

За овај облик кривичног дела уништења, оштећења, изношења у иностранство и уношења у Србију заштићеног природног добра могу се изрећи кумулативно казна затвора од три месеца до три године и

⁶¹ Чл. 265, ст. 4, КЗРС

⁶² Према чл. 30 КЗРС, увек се кажњава за покушај кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а за покушај другог кривичног дела само када закон изричито прописује кажњавање за покушај.

⁶³ Вид. Љ. Лазаревић, 690.

⁶⁴ Чл. 276, КЗРС

⁶⁵ Robert. M. Muth, John. F. Bowe, "Illegal Harvest of Renewable Natural Resources in North America: Toward a Typology of the Motivations for Poaching", *Society and Natural Resources*, 11/1998, 13

⁶⁶ M. Rice, 10

⁶⁷ R.M. Muth, J.F. Bowe, 15, вид. и: Ана Батрићевић, „Кривично дело незаконитог лова“, *Криминал и државна реакција: феноменологија, могућности, перспективе* (ур. Л. Крон), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2011, 418.

⁶⁸ Чл. 4, ст. 1, тач. 12, Закон о дивљачи и ловству, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010.

новчана казна.⁶⁹ Кривичним законом изричито је предвиђено да ће строго заштићена врста животиња бити одузета од учиниоца.⁷⁰

3. КРИВИЧНОПРАВНА РЕАКЦИЈА НА НЕЗАКОНИТ ПРОМЕТ ЗАШТИЋЕНИМ ВРСТАМА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

Трговина дивљим животињама ради држања као кућних љубимаца, а посебно угроженим врстама рептила, водоземаца и птица грабљи-вица, доживела је крајем 20. века процват у Великој Британији. Иако се њихов промет углавном обавља легално, паралелно са њим опстаје све уноснији и организованији илегални промет, ради чијег санкционисања је у овој земљи успостављен одговарајућ нормативни оквир.⁷¹ *The Wildlife and Countryside Act* из 1981. године⁷² је основни правни извор посвећен заштити дивљих биљних и животињских врста у Великој Британији. Овим законом инкриминосано је намерно узимање из дивљине или поседовање дивљих птица, њихових јаја⁷³ или других таксативно набројаних дивљих животиња⁷⁴, а забрањена је и њихова продаја, осим уз посебну или општу дозволу⁷⁵. Кршење наведених одредби запређено је новчаном казном у максималном износу од пет хиљада фунти⁷⁶. Закон о увозу и извозу угрожених врста (*The Endangered Species Import and Export Act*) из 1976. године⁷⁷ најпре контролисао је увоз, извоз и продају свих врста обухваћених *CITES* Конвенцијом, али је од 1984. године та област уређена одредбама

⁶⁹ Чл. 265, ст. 3, КЗРС

⁷⁰ Чл. 265, ст. 5

⁷¹ Вид.: J. Holden, 2

⁷² *Wildlife and Countryside Act (The WCA) 1981*,

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/69/contents?view=plain>, asp, 6. септембар 2011.

⁷³ Part 1 *The WCA*

⁷⁴ Schedule 5 s1, s9, *The WCA*

⁷⁵ s16, *The WCA*

⁷⁶ J. Holden, 6

⁷⁷ *The Endangered Species Import and Export Act 1976*,

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/72/pdfs/ukpga_19760072_en.pdf, asp, 6. септембар 2011.

Директива Европске уније о промету дивљим врстама (*EU Wildlife Trade Regulations*),⁷⁸ те је сада његова једина релевантна одредба којом је продаја без потребне дозволе ограниченог броја врста животиња и биљака, скинутих са листе угрожених врста CITES-а, у овој земљи проглашена за незакониту⁷⁹. Закон о крађи (*The Theft Act*) из 1968. године⁸⁰ прописује новчану казну или казну затвора од једне до десет година за присвајање туђе имовине, укључујући и новац, преваром. Када је у питању незаконит промет дивљим врстама, овај закон примењује се у случајевима када појединац продаје дивље животиње или производе од истих лажно односно преваром тврдећи да је њихово порекло легално.⁸¹

Кривични законик Краљевине Шведске⁸² не садржи одредбе посвећене кажњавању незаконитог промета угроженим врстама, већ се оне налазе у споредном законодавству из области еколошког права. Реч је о шведском Закону о заштити животне средине из 1998. године, који предвиђа изрицање новчане казне или казне затвора до две године за умишљајно или нехатно кршење⁸³ одредаба или услова постављених у индивидуалним одлукама које су донесене на основу директиве Савета Европе из 1996. године посвећене заштити врста дивље флоре и фауне кроз регулисање њиховог промета.⁸⁴

У Црној Гори, изношење у иностранство заштићеног природног добра и посебно заштићене биљке и животиње представља посебно кривично дело, одвојено од кривичног дела уништења и оштећења заштићеног природног добра⁸⁵, систематизовано у оквиру поглавља

⁷⁸ *EU Wildlife Trade Regulations (EEC) No 3626/82*,

⁷⁹ s4(1A) *The Endangered Species Import and Export Act*, 1976

⁸⁰ *The Theft Act*, 1968, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/60/pdfs/ukpga_19680060_en.pdf, asp, 6. септембар 2011.

⁸¹ J. Holden, 7

⁸² *The Swedish Penal Code*, Ds 1999:36, <http://www.regeringen.se/content/1/c4/15/36/d74ceabc.pdf>, asp, 6. септембар 2011.

⁸³ Поглавље 29, лл. 8, тач. 28, *The Swedish Environmental Code*, Ds (2000:61), <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2023/a/22847>, asp, 6. септембар 2011

⁸⁴ *Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein*, *Official Journal of the European Communities*, L 61, Volume 40, 3 March 1997

⁸⁵ Чл. 310, Кривични законик, *Службени лист РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и *Службени лист ЦГ*, бр. 40/2008 и 25/2010.

посвећеног кривичним делима против животне средине и уређења простора. Ово дело чини лице које противно прописима извезе или изнесе у иностранство заштићено природно добро или посебно заштићену биљку или животињу, а оно је забрањено казном затвора од три месеца до три године.⁸⁶ Као и у кривичном праву Републике Србије, и сам покушај овог кривичног дела је кажњив⁸⁷.

ЗАКЉУЧАК

У времену када бројне животињске врсте нестају са лица Земље, незаконит промет угроженим врстама дивље фауне, уз криминалне активности које га, по правилу, прате, представља озбиљну претњу не само за опстанак и развој појединих екосистема, већ и за животну средину као такву, а самим тим и за читаво човечанство. Адекватној државној реакцији на овај вид криминалног испољавања мора да претходи увиђање његове озбиљности и друштвене опасности и сагледавање његових далекосежних последица. Тиме се не би обезбедили само одговарајући нормативни оквири за његово сузбијање и превенцију у складу са међународним стандардима, већ би се гарантовала и њихова доследна и делотворна практична примена.

За ефикасно санкционисање овог облика криминалитета од суштинске је важности и сакупљање, анализирање и ширење односно размена релевантних информација између надлежних органа свих оних земаља које су обухваћене такозваном „криминалном мрежом“ незаконитог промета заштићених дивљих врста. Упркос постојећим механизмима као што су, на пример, Интерпол и Секретаријат *CITES*, подаци који се размењују на националном и интернационалном нивоу се често свде на базичне извештаје о изовлованим случајевима хватања учинилаца овог кривичног дела, док су заједничке иницијативе усмерене на активну размену информација још спорадичне.⁸⁸ Континуирана сарадња на пољу размене информација уз формирање јединствене базе

⁸⁶ Чл. 312, ст. 1.

⁸⁷ Чл. 312, ст. 2.

⁸⁸ M. Rice, 11

података о промету угроженим врстама и синхронизовано деловање надлежних органа различитих држава требало би да повећа транспарентност и на тај начин допринесе сузбијању корупције. На томе треба посебно инсистирати ако се има у виду евидентна повезаност између организованих криминалних група са појединим представницима државних органа без чије „помоћи“ вршење овог кривичног дела не би било могуће или бар не у толикој мери.

Решењу проблема допринела би и промена ставова потрошача у правцу смањења потражње за деловима дивљих животиња⁸⁹, што би за резултат имало опадање прихода остварених њиховим пласирањем на „црном тржишту“. Значајну улогу у том подухвату имају представници медија и невладиног сектора, који кроз различите кампање и програме могу да утичу на формирање укуса и ставова великог дела популације.

Ana Batrićević

CRIMINAL LEGAL REACTION TO ILLEGAL TRADE IN PROTECTED ANIMAL SPECIES

Summary

Illegal import, export, transport, trade and exchange of living or dead animals or parts of animals, which are considered as protected animal species, represents a global issue and a serious threat for environment and animals as its integral part. Apart from injuring or threatening animal welfare and environmental interests, such behavior is connected with other criminal activities such as illegal hunting (poaching), illegal possession of weapons and munitions, commission of criminal offences against life and bodily integrity, tax evasion and corruption. Moreover, this phenomenon often acquires the characteristics of international organized crime. The author attempts to analyze fundamental mechanisms of criminal – legal reaction to illegal trade in

⁸⁹ *Ibid.*, 10

endangered animal species in current criminal legislation of the Republic of Serbia as well as in the context of international legal documents such as Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. The author also discusses relevant solutions from comparative legal sources as possible role models and directions towards a more efficient implementation of international standards in this field.

Key words: protected natural wealth, Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, criminal offence, illegal import and export, illegal hunting.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге, чланци

1. А. Батрићевић, „Кривично дело незаконитог лова“, *Криминал и државна реакција: феноменологија, могућности, перспективе* (ур. Л. Крон), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2011
2. А. Батрићевић, „Домети и имплементација Закона о добробити животиња у правном систему Републике Србије“, *Правна ријеч – часопис за правну теорију и праксу*, 23/2010.
3. Б. Вучковић, „Кривичноправна заштита животне средине“, *Правни живот*, бр. 9/2008.
4. В. Јолцић, *Конвенције од значаја за заштиту животне средине и интереса Републике Србије*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2006.
5. Д. Гајић, „Значај и примена Конвенције о међународном промету угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES)“, *Правни живот*, бр. 9/2002.

6. Д. Гајић, „Значај и примена Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта“, *Правни живот*, бр. 9/2008.
7. Д. Гајић, „Правни аспекти заштите и очувања дивље флоре и фауне у Републици Србији“, *Правни живот*, бр. 9/2004.
8. Д. Гајић, „Правни аспекти заштите природе у Републици Србији“, *Правни живот*, бр. 9/2005.
9. Д. Јовашевић, „Европски стандарди и заштита животне средине“, *Европско законодавство*, бр. 27-28/2009.
10. Д. Јовашевић, „Заштита животне средине у упоредном кривичном праву“, *Страни правни живот*, бр. 3/2010.
11. Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Јавно предузеће „Службени лист СРЈ“, Београд 1998.
12. Д. Јовашевић, *Кривично право – општи део*, Номос, Београд 2006.
13. Д. Јовашевић, Војислав Ђурђић, *Кривично право – посебни део*, Номос, Београд 2006.
14. Д. Јовашевић, *Систем еколошких деликата – еколошко казнено право*, Правни факултет у Нишу – Центар за публикације, Ниш 2009
15. Ђ. Игњатовић, *Криминологија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за публикације, Београд 2008
16. З. Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Јавно предузеће „Службени гласник“, Београд 2006
17. Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Издавачко-штампарско предузеће „Савремена администрација“, Београд 2006.
18. М. Пауновић, *Права животиња – савремени међународни стандарди*, Правни факултет Универзитета у Београду и „Буро Салај“ АД, Београд 2004.

19. С. Јанковић, „Кривичноправна заштита животиња“, *Правни живот*, бр. 9/2006.
20. С. Лилић, М. Дреновак, *Еколошко право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010
21. С. Нојковић, „Правни аспекти заштите дивље флоре и фауне и њихових природних станишта“, *Правни живот*, бр. 9/2007.
22. С. Нојковић, „Правна заштита природе и природних добара у Републици Србији“, *Правни живот*, бр. 9/2001.
23. J. Holden, *By Hook or by Crook – a reference manual on illegal wildlife trade and prosecutions in the United Kingdom*, The Royal Society for the Protection of Birds, The Lodge, Sandy Beds, UK 1998.
24. *Environmental Crime – A Threat to our Future* (eds. M. Rice, D. Banks, C. Davies, J. Gosling, J. Newman, J. Wadley, F. Walravens), Environmental Investigation Agency (EIA), London 2008.
25. R.S. Musgrave, S. Parker, M. Wolok „The Status of Poaching in the United States: Are We Protecting Our Wildlife?“, *Natural Resources Journal*, 33/1993.
26. R.M. Muth, J.F. Bove, “Illegal Harvest of Renewable Natural Resources in North America: Toward a Typology of the Motivations for Poaching“, *Society and Natural Resources*, 11/1998.
27. S. Eliason, „Illegal Hunting and Angling: the Neutralization of Wildlife Law Violations“, *Society and Animals*, 11:3/2003.

Званична документа

1. Закон о дивљачи и ловству, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010.
2. Закон о добробити животиња, *Службени гласник РС*, бр. 41/2009.

3. Закон о заштити животне средине, *Службени гласник РС*, бр. 135/2004 36/2009 и 72/2009.
4. Закон о заштити природе, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009 и 88/2010.
5. Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009.
6. Закон о ловству, *Службени гласник РС*, бр. 39/93, 44/93, 60/93 и 101/2005.
7. Закон о потврђивању Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001.
8. Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 102/2007.
9. Закон о потврђивању Конвенције о очувању миграторних врста дивљих животиња, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 102/2007.
10. Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001.
11. Закон о оружју и муницији, *Службени гласник РС*, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 85/2005 и 101/2005.
12. Кривични закон Републике Србије, *Службени гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77 - испр., 43/77 - испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и *Службени гласник РС*, бр. 16/90, 26/91 – одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 – одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 - испр., 80/2002 – др.закон, 39/2003 и 67/2003.
13. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009.

14. Правилник о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама, *Службени гласник РС*, бр. 99/2009.
15. Правилник о проглашењу заштићених и строго заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, *Службени гласник РС*, бр. 5/2010.
16. Саопштење: Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији 2010, бр. 201, Републички завод за статистику, Београд, 15.07.2011.
17. Статистички билтен – Пунолетни учиниоци кривичних дела – Пријаве, оптужења и осуде – 2007, бр. 502, Републички завод за статистику, Београд 2009.
18. Статистички билтен – Пунолетни учиниоци кривичних дела – Пријаве, оптужења и осуде –2008, бр. 514, Републички завод за статистику, Београд 2010.
19. Статистички билтен – Пунолетни учиниоци кривичних дела – Пријаве, оптужења и осуде –2009, бр. 529, Републички завод за статистику, Београд 2010.
20. Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије за период од 2011. до 2018. године, *Службени гласник РС*, бр. 13/2011.
21. Convention on Biological Diversity, adopted in Rio de Janeiro, 05.06.1992, United Nations Treaty Series vol. 1760 Registration No. I-30619, <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>, *asp*. 1. август 2011.
http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSO/NL/NE&tabid=2&mtdsg_no=XXVII-8&chapter=27&lang=en, *asp*. 2. август 2011.
22. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), Washington, D.C., 03.03.1973., Bonn, on 22.06.1979. (amended), United Nations Treaty Series Vol. 993, Registration No. I-14537, preuzeto sa:

- <http://www.cites.org/eng/disc/text.php#texttop>, asp. 1. август 2011.
- <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20993/volume-993-I-14537-English.pdf>, asp. 2. август 2011.
23. Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in The Western Hemisphere, signed in Washington DC, 1940, entered into force 05.05.1942,
<http://sedac.ciesin.org/entri/texts/wildlife.western.hemisphere.1940.html>, asp. 1. август 2011.
24. Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS), Bonn, 23.06.1979, United Nations – Treaty Series, Vol. 1651, Registration No. I-28395,
http://www.cms.int/documents/convtxt/cms_convtxt_english.pdf, asp, 1. август, 2011.
<http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800bc2fb>, asp. 2. август 2011.
25. Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 4.11.1998, European Treaty Series No. 172,
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/treaties/html/172.htm>, asp, 2. септембар 2011.
26. Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in the Nature State, London, 08.11.1933, entered into force 14.01.1936,
http://eelink.net/~asilwildlife/conv_nature.html, asp. 1. август 2011.
27. Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein, Official Journal of the European Communities, L 61, Volume 40, 3 March 1997
28. Financial Action Task Force (FATF) Standards - 40 Recommendations, October 2003, incorporating sll subsequent

- amendments until October 2004, <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.PDF>, asp. 5. септембар 2011.
29. International Convention For The Protection Of Birds, Paris, United Nations 18.10.1950,
30. The Endangered Species Import and Export Act 1976, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/72/pdfs/ukpga_19760072_en.pdf, asp. 6. септембар 2011.
31. Treaty Series, Vol. 638 – 14, Registration No. 9134, <http://sedac.ciesin.org/entri/texts/protection.of.birds.1950.html>, asp, 1. август 2011.
<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20638/volume-638-I-9134-English.pdf>, asp. 2. август 2011.
32. The Swedish Environmental Code, Ds (2000:61), <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2023/a/22847> , asp. 6. септембар 2011
33. The Swedish Penal Code, Ds 1999:36, <http://www.regeringen.se/content/1/c4/15/36/d74ceabc.pdf>, asp. 6. септембар 2011.
34. The Theft Act, 1968, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/60/pdfs/ukpga_19680060_en.pdf, asp. 6. септембар 2011.
35. United Nations Convention against Transnational Organized Crime UN General Assembly Resolution A/RES/55/25, 08.01. 2001, http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf, asp. 7. септембар 2011.
36. Wildlife and Countryside Act (The WCA) 1981, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/69/contents?view=plain>, asp, 6. септембар 2011.

